

فضیلت خواندن قرآن:

در مورد فضیلت خواندن قرآن یک کلید اساسی وجود دارد.

در واقع هدف از قرآن برای خواندن و تلاوت نیست بلکه عشق به محتوای آن است. مسلماً عشق به محتوا بدون عمل معنی ندارد اگر ادعا شود من عاشق خواندن قرآن یا فلان سوره هستم اما عمل انسان برخلاف محتوا باشد ادعای راست نیست؛

خواندن قرآن باید سرآغاز اندیشه‌ای باشد که به عمل منتهی می‌گردد. آثارش در رفتار و کردار آدمی تجلی یابد. در واقع ایمان بدون عمل مغایر با اصول قرآن است چون خداوند در همین قرآن بارها انسان‌ها را به ایمان و عمل صالح فرا می‌خواند.

ایمان با عمل بازتابی از محتوای سوره در جان انسان‌هاست.

پس:

خواندن قرآن به تنهایی کافی نیست

و خواندن باید توأم با تفکر و اندیشه و سپس الهام گرفتن برای عمل باشد.

مقدمه

در این بخش از کتاب:

به تشریح شناسنامه سوره‌ها و موضوعات متنوع مورد بحث در آنها و ویژگی‌های هر یک از سوره‌های قرآن پرداخته شده است و نقاط برجسته و موضوعات قابل تامل اشاره‌ای هر چند کوتاه شده تا با توضیح و تفصیل آسان ترجمان و تفسیر بخش‌های مختلف آیات بهره‌برداری آسان و سریع از کلیت سوره‌ها بدست آید.

این بخش شامل:

ساختر اولیه سوره (شناسنامه) سوره‌ها که شامل نام‌های سوره- معانی سوره‌ها- تعداد آیات- شماره ردیف قرآنی سوره : شماره نزول سوره مکی یا مدنی بودن سوره و ویژگی بارز سوره موردنظر- نکته‌ها و پیام‌های سوره- درس‌هایی که از سوره می‌توان گرفت- و در نهایت به شرح و توضیح و تفسیر مختصر یک به یک آیات سوره‌ها پرداخته شده است.

آسان‌سازی مجموعه مفاهیم قرآنی ضرورتی است انکارناپذیر چرا که برای تعمیم درک مفاهیم ساده قرآنی در میان امت اسلامی و برای درک مبادی و محتوای کتاب راهنمای آنان حتماً باید محتوا و مبانی پیچیده و غامض از شرایط سخت و غیرقابل درک برای عموم به مسائل ساده و قابل فهم برای اکثریت مردم تبدیل شود لذا برای نیل به این هدف مهم بنده حقیر در صدد ترجمان و تفسیر آسان و موضوعی و قابل فهم حداقل در حوزه فهم و درک شخص خود نسبت به آن بخش از محتوای کتاب خدا (کلام حق) که قابل استفاده‌ی همگان باشد اقدام نمودم. باشد که با عنایات خداوندگار متعال اهداف موردنظر و مجموعه حاضر بتواند منشاء خیر و برکت و استفاده از معنویات با برکت قرآن عظیم، در مسیر مطالعات مفید خوانندگان گرامی قرار گیرد. کتاب وحی نام سوره‌های خویش را نه از فرشتگان و صفات ملکوتی و اصطلاحات ماوراءالطبیعی و حتی فلسفی و روحانی ... بلکه از اصطلاحات عینی، واقعی، علمی و طبیعی و حتی خواب و خوراک مردم انتخاب می‌کند.

حکمت تعیین سوره‌ها:

تجزیه قرآن به سوره‌ها فوائد و حکمت‌هایی دارد از جمله آسان کردن کار مردم و تشویق آنان به یادگیری. دوم اینکه در هر سوره‌ای موضوع روشنی است که از آن گفتگو می‌کنند مثل سوره بقره- یوسف و نحل و ... بلندی و کوتاهی سوره‌ها شرط اعجاز نیست، هر سوره‌ای هر قدر کوتاه خود در کمال اعجاز است مثل سوره (کوثر)

حفظ یک به یک سوره‌ها و خواندن یک به یک آنها حافظ و خواننده را به یادگیری بیشتر آن ترغیب می-

کند.

هر سوره‌ای نامی دارد و بسیاری از سوره‌ها چند نام دارد لذا گفته‌اند نام سوره‌ها توقیفی است.^۱ اما در مورد تعداد سوره‌های قرآن چنانچه در مصحف عثمانی آمده به اجماع همه ارباب فهم و دانش همگی آن را ۱۱۴ سوره می‌دانند که اولش «فاتحه‌الکتاب» و آخرش «الناس» است این تعداد بستگی به شمارش جدای سوره‌ها و یا بعضاً دو تا از سوره‌ها را یکی می‌دانستند لذا اختلاف نظر در تعداد سوره‌ها پدید می‌آمد اما آنچه قدر مسلم است محتوای کلی قرآن که از اول با بسم الله تا «سین» الناس همان است که امروز هست.

سوره‌ها از نظر بلندی و کوتاهی و تعداد آیات:

کوتاه‌ترین آن کوثر است با ۳ آیه و بلندترین آن بقره نام دارد.

دانشمندان علوم قرآنی سوره‌های قرآن را به چهار دسته بزرگ تقسیم نموده‌اند از جمله:

- ۱- السبع الطول: (هفت سوره بلند) که بیشتر این هفت سوره را چنین دانسته‌اند. ۱- بقره ۲- آل عمران ۳- نساء ۴- مائده ۵- انعام ۶- اعراف ۷- انفال و توبه که ۲ سوره توبه و انفال را یکی دانسته‌اند.
 - ۲- المثون: سوره‌هایی که در حدود ۱۰۰ آیه دارند مثل یونس، هود، یوسف، الحجر، النحل، الکهف، سری، انبیاء، طه، المومنون، الشعراء، الصافات، و یا از سوره بنی اسرائیل تا هفت سوره.
 - ۳- المثانی: سوره‌هایی که پس از آن دو دسته قرار می‌گیرند.
 - ۴- المفضل: سوره‌هایی که در آخر قرآن قرار گرفته‌اند چون کوتاه و کوچک هستند و زیاد جدا شده‌اند مفضل می‌نامند.
- برای اطلاع بیشتر از این منابع رجوع شود به کتاب «تاریخ قرآن» دکتر محمود رامیار، موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ نهم.

با توجه به دسته بندی‌های سوره‌های قرآن مشاهده می‌شود که در قرآن به چه مسائلی بیشتر و به چه مسائلی کمتر توجه شده است. نتیجه بررسی‌ها نشان می‌دهد که توجه قرآن به این ترتیب است:

۱- اعتقادی، فلسفی، فکری	۲۷ سوره	۲- علوم طبیعی	۲۴ سوره
۳- مسائل انسانی	۲۲ سوره	۴- مسائل سیاسی	۲۱ سوره
۵- مسائل اجتماعی	۱۹ سوره	۶- مسائل اخلاقی	۱۳ سوره
۷- مسائل تاریخی	۹ سوره	۸- رموز	۴ سوره
۹- عبادات و احکام	۴ سوره	۱۰- اقتصاد	۲ سوره

^۱ - توقیفی = یعنی اینکه با اشاره و فرمان خود رسول اکرم (ص) بوده است.

فاتحه الكتاب

۱

فاتحه	• نام سوره
شکر، ام القرآن	• نام دیگر سوره
۱	• شماره سوره
۵	• شماره ترتیب نزول
۷	• تعداد آیه
ثنا و ستایش	• معانی سوره
مکی	• مکی یا مدنی

موضوعات مورد بحث سوره:

- حمد و ستایش پروردگار جهانیان
- از آیه سه سوره از زبان بنده مومن در اعلان موضع بندگی است.
- تشخیص راه و اعلان انتخاب راه از چاه.
- اعلان همراهان و موضع بندگی.
- در هم کوبیدن همه آنچه غیر خداست.

□ ویژگی این سوره:

- اولین سوره قرآن است که ستایش و شکر و سپاس خداوند است.
- این سوره دو بار نازل شده و از زبان بندگان است.
 - در واقع احساس نزدیک بنده به خداوند و مناجات اوست.
 - یک بخش حمد و ستایش خداست بخش دیگرش خواست بندگان.
 - می آموزد که اول باید خدا را دید و بعد به نیازمندی‌های خود پرداخت و از خدا خواست.
 - از آنجا که هدف آشنایی و توجه دادن به توحید بوده بعد توجه دادن به معاد و رستخیز لذا این سوره در اول قرآن قرار گرفت و قرآن با سوره حمد آغاز گشت.
 - در آیات خود قرآن نیز اهمیت سوره حمد چنین بود.

(حجر/۸۷)

﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾

ما هفت آیت با ثنا و این قرآن عظیم را به تو عطا کردیم.

❖ چند نکته دیگر:

- این سوره در نمازهای یومیه سرفصل و نقطه آغازین ارتباط با خداست.
- این سوره به عنوان دعا نیز مطرح است.
- این سوره را می توان به عنوان فصل الخطاب بندگان نام برد.

☑ شرح و تفسیر مختصر سوره:

برای بقا و ماندگاری هر چیز لازمست آن را به موجودی پایدار و جاوید ارتباط داد اگر امروزه نامی از پیامبران باقیست به لحاظ بستگی و ارتباط آنها با خدای جهان است اگر اسمی از خاتم بر سر زبانهاست به واسطه همبستگی او با سخاوت حاتم است.

از میان موجودات آنکه ازلی و ابدی است و فنا در او راه ندارد ذات پاک خداوند جهان است. لذا برای پابندگی و جاوید ماندن لازمست با آفریدگار جهان ارتباط داشت و همه چیز را با نام او و به نام او آغاز کرد.

ای که می‌کند نوازی،

ای رحیمی که دانشده رازی

و ای آشنای غریبان

تو را با نام تو می‌خوانم.

ارتباط با اوست که همه چیز را پربرکت و جاوید می‌نماید.

برای همین است که خداوند در آغازین روز وحی به پیامبرش می‌فرماید:

(علق/ ۱)

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾

(هود/ ۴۱)

یا: ﴿بِسْمِ اللَّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

به نام خدا کشتنی هم روان شود و هم به ساحل نجات رسد، که خدای من البته بسیار آمرزنده و مهربان است.

(نمل/ ۳۵)

﴿إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

که آن نامه از جانب سلیمان و عنوانش به نام خدای بخشنده مهربان است.

تنها در سوره توبه است که از آیه مبارکه «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» استفاده نشده و آن بخاطر این است که سوره مزبور با عنوان اعلان جنگ و برائت با پیمان‌شکنان مکه آغاز شده و با توصیف رحمان و رحیمی خداوند سازگار نیست.

هر سوره قرآن با «بِسْمِ اللَّهِ» شروع و با هدف مخصوص تعقیب می‌شود لذا برای پیشرفت هدف نیز احتیاج است که با «بِسْمِ اللَّهِ» شروع شود.

در حقیقت بدون گفتن «بِسْمِ اللَّهِ» هر عمل مهم و ارزنده‌ای بی‌فراجم خواهد بود و علت «بِسْمِ اللَّهِ» این است که جامع‌ترین نام خداست. (الله) و سایر نام‌های او واجد فقط یک بخش از کمالات الهی می‌باشد. کلمه رحمان از اسماء مختص خداوند است و اشاره به رحمت و بخشش و احسان عام خداوند نسبت به همه بندگان (اعم از نیکوکار و بدکار) می‌باشد و شامل همه موجودات جهان است. اما (رحیم) اشاره به رحمت خاص خداوند است که شامل بندگان مطیع و صالح و درست‌کار است و آنها به حکم ایمان و عمل صالح شایسته‌اند.

عالی‌ترین صفت خداوند، صفت رحمت اوست و همین صفت است که سراسر عالم و همه موجودات را فرا گرفته (اعراف/۱۵۶- مومن/۱۱۷- یونس/۸۶).

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾... آیه‌ای که هر روز ۱۰ بار آن را مسلمان در نمازش به زبان می‌آورد در حقیقت کل رب‌النوع‌ها را در هم می‌کوبد. و آشکار بیان می‌دارد که ستایش مخصوص خداوند جهانیان است. او که ذاتش منزّه است بر بنده‌اش ستایش خودش را تعلیم و تلفیق می‌کند که چگونه حمدش گوید.

* یک نکته یک درس

امروزه در عصر کنونی ما نیز رب‌النوع‌های متعددی وجود دارد که اگر اعمال انسان خالص برای خدا نباشد می‌تواند انسان را درگیر شرک و بت پرستی کند.

جهالت بشر قرن حاضر، رنگ و لعاب مذاهب گسترده و فرقه‌گرایی و خرافه‌پرستی کنونی چنان اوضاع جهان را اسیر تندرویی و تکفیر نموده است که مسلمانان پیش از هر زمان دیگر توسل به قرآن را و تمسک به آیات شریفه و کلام حق را در میان خود احساس می‌کنند. خودرایی و خودخواهی بعضی از سران فرقه‌ها آتش جنون و جهل را در میان مدعیان دروغین اسلام و تمدن اسلامی شعله‌ور نموده و متولیان ناخلف شریعت و اماکن مقدسه و متبرکه روز به روز بر زنجیرهای اسارت بندگان می‌افزایند و آنها را از صراط مستقیم الهی به سوی فنا و نابودی می‌کشانند.

﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾: این کلمه در تمام موارد در قرآن به معنی «قیامت» آمده است.

یکی از معانی دین در لغت به معنی جزاء است. چون در آن روز هر فردی به جزای اعمال خویش می‌رسد. در واقع خداوند با این بیان روز جزا را به نفس خود نسبت می‌دهد.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾: وقتی هستی تمام موجودات و بقاء آنها قائم به ذات حضرت حق است. و

ما سوای او هیچ است، دیگران در برابر او بی‌ارزش و فانی و زوال‌پذیرند لذا بنده از همه کس بریده و تنها یه خدا می‌پیوندد و اینجاست که می‌گوید: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾. عبادت مخصوص ذات توست و در کارها

و اعمال از تو کمک می‌گیریم در این سخن بنده خود را در مقام مملوکیت ربّ و مالک خود قرار می‌دهد. و در جمله بعد ادعا می‌کند که در همین عبادت نیز از تو نیرو می‌گیرد و از خودش استقلالی ندارد. وقتی انسان همه چیزش برای خدا باشد مثل ابراهیم (ع) بگوید: «نماز و عبادت‌ها و مرگ در زندگی من همه از آن خداست». این همان مفهوم است.

الْهَدْيَا الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ: هر شبانه روز حداقل ۱۰ بار از خدا می‌خواهیم که لغزش و انحرافی در راه ما پیش نیاید این مثل همان جریان لامپ‌های در مسیر می‌باشد که هر دم الکتریستیه اضافه می‌شود. همه بدون استثنا هر روز می‌خواهیم که در مسیر باشیم در مسیر تکامل الی الله چرا که کمال مطلق فقط خداست. سبیل متعدد است اما در این مقام یکی بیش نیست.

آن‌چنان که در آیه ۷۶ سوره مریم می‌خوانیم و در سوره محمد (ﷺ) آیه ۱۷ مشابه این قول است راه حق به سوی خداست و مقصود از صراط‌المستقیم همان طریق خداشناسی است در سوره آل عمران آیه ۱۰۱ می‌خوانیم:

﴿وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾
(آل عمران / ۱۰۱)

و چگونه کافر خواهید شد در صورتی که آیات خدا بر شما تلاوت می‌شود و پیغمبر خدا میان شماست؟ و هر کس به دین خدا متمسک شود محققاً به راه مستقیم هدایت یافته است.

هیچ گاه نزدیک‌ترین راه بیش از یکی نیست و آن فقط راه خداست.

الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ: همان کسانی که بر آنان نعمت داده‌ای، کسانی که خداوند و رسول را اطاعت می‌کنند و در راه مستقیم الهی هستند.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ: نه آنانی که مورد غضب قرار گرفته‌اند.

معنی غضب از ظالّین وسیع‌تر است.

سوره فاتحه مشتمل بر کلیه عقاید و عبادات، امور اجتماعی و اخلاقیات است در این سوره خداوند متعال کلامش را با نام خود آغاز می‌کند تا بگوید هر عملی برای وجه‌الله نباشد باطل است. پس «بسم‌الله» را به نیابت از بنده‌اش برای آموزش او در تمام اظهار عبودیت مطرح می‌کند.

لفظ جلالة (الله) اسمی که برای آن ذات مقدس ازلی که در بردارنده تمام صفات کمالیه اوست. و همانطور که در بالا به آن اشاره شد.

الرحمن صیغه مبالغه است که دلالت می‌کند بر کثرت و زیادی رحمت.

و الرحیم صفت مشبیه که دلالت می‌کند بر ثبات و بقاء و دوام رحمت.

درس‌های این سوره:

- ✓ تک تک آیه‌های سوره حمد که در نمازهای یومیّه هم می‌خوانیم خواهشی است از خداوند و اجابت از طرف او.
 - ✓ اعتقاد به همین سوره کوتاه و آغازین قرآن تعیین مسیر بندگی هر فرد است. (نماز)
 - ✓ درس بزرگی در سرآغاز قرآن به نام خدا و برای خدا.
 - ✓ **الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ**: چه کسانی هستند، ۴ گروهند.
 - ✓ ۱- پیامبران که برای اصلاح جامعه و تربیت نسل‌ها ماموریت دارند.
 - ✓ ۲- راستگویان که با کردار درست و صادقانه خود مردم را هدایت می‌کنند.
 - ✓ ۳- آنانکه در راه خدا و دین او قیام می‌کنند و به شهادت می‌رسند.
 - ✓ صالحین که با تلاش و کوشش جامعه‌ای پاک و شایسته می‌سازند.
- مغضوب علیهم و ضالین چه کسانی هستند؟** کسانی که هم گمراهند و هم با خداپرستان دشمن دروغگویان - ستمگران - کفار - منافقون - مشرکان - کتمان‌کنندگان و تکذیب‌کنندگان.
- ✓ بنده وارسته و به خدا پیوسته در این گفتار و گویش فی ما بین خود را نمی‌بیند، خدا را می‌بیند.
 - ✓ آغاز قرآن با آغاز ارتباط با خداوند و توجه عمیق به توحید شروع می‌گردد.
 - ✓ آموزش است و در مکتب قرآن که خداوند معلمی بشر می‌کند به واسطه رسول که مرا چنین حمدگو!
- ✓ عالی‌ترین صفات خداوند صفت رحمت اوست.
 - ✓ صفت مالکیت خداوند به روزی که روز جزاست نشان از قدرت مطلقه خالق دارد.
 - ✓ پس عبادت تنها از آن این مالک بزرگ است و یاری جستن از غیر چگونه می‌تواند باشد. در حالی که ربّ و مالک و خالق تنها خداست.
 - ✓ در این جهان مادی که سیل و راه متعدد است در مسیر بودن و در تعالی قرار گرفتن ضرورت دارد. لذا هر روزه از خدا چندین بار می‌خواهیم که ما را به راه راست هدایت نماید و از لغزش بدور باشیم.
 - ✓ راه راست همان تمسک به دین خداست. همان خواندن قرآن و عمل کردن به دستورات آنست.
 - ✓ راه راست همان است که دائم پیامبر خدا را در پیش خود فرض نمائیم و به دستورات او بکوشیم.
 - ✓ صراط مستقیم نزدیک‌ترین راه به خداست، راه‌های دیگر طولانی و غیرمعتبر خواهد بود.
 - ✓ ... ایمان و عمل صالح نزدیک‌ترین راه راست خداست که او را به او می‌رساند.
 - ✓ شرط مسلمانی و در راه بودن، بودن در کنار صالحین است.

- ✓ بودن در کنار کسانی که خداوند نعمت ایمان و عمل صالح و اخلاق و کردار صادق داده و دوری از کسانی که مورد غضب خداوند هستند. در قرآن از عاقبت بد آنها و زبان مکررشان بارها سخن گفته.
- ✓ این سوره کوتاه به تنهایی تکلیف مسلمانی ما را مشخص می‌کند.
- ✓ سوره، خود قرآن کوچکی است از توجه به توحید و صفات بسیار نیکوی او از توجه به معاد و طریق پیمودن راه و از توجه به همراهان و با کیان بودن و با کیان نبودن و طلب دور شدن از ظالم ستمگری که از همه نوع صفت رذیله برخوردار است.

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

خدایا ما را به راه راست هدایت فرما.